
New Directions in Anthropology & Environment. Intersections, red. C.L. Crumley, A.E. van Deventer, J.J. Fletcher, AltaMira Press 2001, ss. xi + 308.

Książka *New Directions in Anthropology & Environment. Intersections (Nowe kierunki w antropologii i naukach o środowisku naturalnym. Punkty styczne)* jest próbą przedstawienia zasadniczych tematów podejmowanych w ramach antropologii środowiskowej. Książka jest podzielona na trzy części: I. *Defining Environment and Interpreting (Określenie środowiska naturalnego i interpretacja przyrody)*; II. *Beliefs, Values, and Environmental Justice (Wierzenia, wartości i środowiskowa sprawiedliwość)*; oraz III. *Application and Engagement (Zastosowanie i zaangażowanie)*.

Wyboru tematów i autorów przedstawiających poszczególne zagadnienia dokonała Carole L. Crumley wraz z Elizabeth van Deventer i Josephem J. Fletcherem. Crumley jest profesorem antropologii na Wydziale Antropologii *University of North Carolina* w Chapel Hill w Stanach Zjednoczonych oraz członkiem licznych towarzystw naukowych, międzynarodowych programów ba-

dawczych, uczestnikiem badań terenowych i autorką wielu pozycji z zakresu antropologii¹. Osoby zaproszone do współpracy w tworzeniu książki to uznani uczeni reprezentujący czołowe ośrodki naukowe Stanów Zjednoczonych: Anna Lowenhaupt Tsing (*University of California* w Santa Cruz); Luisa Maffi (*Terralingua*); Willett Kempton (*University of Delaware*); Don D. Fowler i Donald L. Hardesty (*University of Nevada*); Michael R. Dove (*Yale University*); Thomas L. Leatherman (*University of South Carolina*); R. Brooke Thomas (*University of Massachusetts*); Barbara Rose Johnston (*Center for Political Ecology*); J. Peter Brosius (*University of Georgia*); Leslie E. Sponsel (*University of Hawaii*); Kathryn R. Winthrop (*Bureau of Land Management*); Alice E. Ingerson (*Harvard University*); Bonnie J. McCay (*Rutgers University*); oraz Eric C. Poncelet (*University of North Carolina*).

Część pierwsza składa się z pięciu artykułów, które przedstawiają historyczny zarys ujęcia zagadnień środowiskowych przez szereg dyscyplin antropologicznych oraz prezentują problemy i współczesne ujęcia zagadnień związanych ze środowiskiem naturalnym. Są to następujące artykuły: (1) *Nature in the Making*; (2) *Linking Language and Environment: A Coevolutionary Perspective*; (3) *Cognitive Anthropology and the Environment*; (4) *Archaeology and Environmental Changes*; oraz (5) *Interdisciplinary Borrowing in Environmental Anthropology and the Critique of Modern Science*.

Część drugą stanowią cztery artykuły podejmujące zagadnienia środowiska naturalnego w aspekcie etycznym i duchowym. (6) *Political Ecology and Constructions of Environment in Biological Anthropology*; (7) *Anthropology and Environmental Justice: Analysts, Advocates, Mediators, and Troublemakers*; (8) *The Politics of Ethnographic Presence: Sites and Topologies in the Study of Transnational Movements*; (9) *Do Anthropologists Need Religion, and Vice Versa? Adventures and Dangers in Spiritual Ecology*.

Część trzecia to cztery artykuły, z których każdy dotyczy zagadnień będących przedmiotem praktycznego zaangażowania współczesnych antropologów. (10) *Historical Ecology: Landscapes of Change in the Pacific Northwest*; (11) *Getting the Dirt Out: The Culture and Political Economy of Urban Land in the United States*; (12) *Environmental Anthropology at Sea*; oraz (13) *The Discourse of Environmental Partnerships*.

Poszczególne części książki są poprzedzone krótkim wprowadzeniem, a indeks terminów i nazwisk stanowi jej zakończenie. Do każdego z artykułów dołączony jest bogata lista bibliografii, która zainteresowanym czytelnikom umożliwi pogłębienie przedstawianego zagadnienia.

We wprowadzeniu Carole Crumley, wskazując na niepokojące zmiany klimatyczne, przedstawia powody, dla których w ramach AAA (*American Anthropological Association*) powołano do życia Sekcję Antropologii i Środowiska (*Anthropology and Environment Section – A&E*), w której skład weszli specjaliści z takich dziedzin antropologii, jak antropologia socjokulturowa; historyczna, biologiczna, archeologia, a nawet lingwistyka. Wszystkim tym uczonym przyświecał wspólny cel – odejście od fragmentarycznego badania niepokojących procesów zachodzących w przyrodzie i zapoczątkowanie wzajemnej współpracy antropologów różnych specjalności w celu informowania innych uczonych i społeczeństwa na temat złożonych procesów zachodzących na skutek relacji między człowiekiem i środowiskiem naturalnym. Efekty tych relacji aż nadto są widoczne i bardziej niż nadzieją napawają poważnym niepokojem. Tylko holistyczne ujęcie niebezpieczeństw grożących środowisku naturalnemu, a przez to także człowiekowi, może zaowocować odwróceniu tendencji stopniowej degradacji przyrody. Grupa założycielska A&E zorganizowała w 1996 r. sesję naukową zatytułowaną *Ludzkie wymiary zmiany środowiskowej: Antropologia podejmuje to zagadnienie*. Obecna książka jest zbiorem wielu wygłoszonych na sesji referatów, do których dołączono kilka uzupełniających artykułów. Książka została skierowana przede wszystkim do studentów, których wrażliwość na problemy środowiska naturalnego jest szczególnie ważna i obiecująca. Innymi

¹ Por. <http://anthropology.unc.edu/people/faculty/faculty.2005-09-30.8873146801> (data dostępu 23 listopada 2005 r.).

odbiorcami książki miały być osoby zainteresowani tematyką ekologiczną, lecz nie należące do środowiska akademickiego.

Wydaje się, że o ile można uznać, że *The New Directions in Anthropology & Environment* spełniły swoje zadanie w stosunku do studentów i wykładowców, to nie udało się to w przypadku ludzi spoza świata nauki. Książka jest napisana nieprzystępnie i brak w niej swady, która zachęcałaby niewprawionego czytelnika do lektury z emocjonalnym zaangażowaniem. Jedynie artykuł Leslie E. Sponsel wyróżnia się pod tym względem i wyraźnie ma na celu sprowokowanie czytelnika do dyskusji z autorem. Szkoda, że tylko tej autorce udało się to zadanie. Być może Carole Crumley wyznaczyła sobie zbyt trudne zadanie. Trudno bowiem kompetentnie i rzetelnie przedstawić zagadnienie specjalistom, a jednocześnie na tyle prosto i atrakcyjnie, by zainteresować laików. Wydaje się, że jedną z nielicznych książek z zakresu antropologii środowiskowej, której udało się osiągnąć ten cel – jest pozycja Patrycji Townsend zatytułowana *Environmental Anthropology. From Pigs to Policies*. Być może przyczyniło się do tego jednoosobowe autorstwo tej książki, podczas gdy omawiana pozycja jest zbiorem artykułów wielu autorów.

Czytając *The New Directions in Anthropology & Environment*, można mieć wrażenie, że nieco przesadzony jest tytuł, sugerujący jakoby książka zawierała *nowe* idee i wytyczała *nowe* kierunki badań antropologicznych. Zawarte w niej artykuły nie stanowią chyba zasadniczego przełomu w ujmowaniu kwestii środowiskowych. Użycie słowa „nowe” wydaje się nieco przesadzone, termin „współczesne” znacznie bardziej odpowiadałby rzeczywistości.

Książka jest jedną z prób przedstawienia podstawowych zagadnień i zarysowania zasadniczych problemów tej wciąż kształtującej się dyscypliny naukowej, jaką jest antropologia środowiskowa. Z pewnością jest ona rzetelnym przedstawieniem stanu, w jakim znalazła się ta dyscyplina u schyłku poprzedniego stulecia i może stanowić dobry materiał dla osób zainteresowanych tematyką ochrony środowiska naturalnego.

ks. Ryszard F. Sadowski SDB
UKSW, Warszawa